

PRINTED BOOK

THE VEDIC PATH

Quarterly Journal of Vedic, Indological
and Scientific Research
Gurukula Kangri Vishwavidyalaya,
HARDWAR

To,

79

If not delivered, please return to :

Dr. R. L. Varshney

Editor, Vedic Path

'Dreamland'

P. O. Gurukula Kangri-249 404

HARDWAR, U. P., INDIA.

4:23

स्थायी सुखावली - पेज - 441 28 x 14 x 0.1 G.M

चूणामणी हृमविधुर्वलमीहृतवास्तुविः शिवोभवन् ...

तत्रोत्पादविनाशशालीचतुर्थो ~~अ~~मभावश्चिन्तेयित् अत्रार्थं

79

इत्यत्राप्यवाप्तत्वादाय बाधवतिप्रसंगात्पवहतीति। एतत्तु विजातिभावः ४
राजज्वलनतरत्वादाय घटादावतिप्रसंगवारणाय जायते ॥१॥

इमम् वायुपनीतकरभिभागस्पृष्टहानसम्भवात् न च
चारुतिवाच्यम् इत्यत्रैव सतीति विज्ञेयम्

पुस्तकीयादृष्टपरि

हृष्टादीनि यच्च कार्यम्

विगतिः

न्यायशुक्तावली

१॥ नीलकण्ठ १ गुरुत्वाद्यव १ तर्कसिद्धि
न्यायशुक्तावली

व
ध
स्य च
गतिषु पुनः
सामान्य
न्यायशास्त्रे

न्यायशास्त्रे प्रति योगितामितरसम्बन्धेन समवायाभावः समवायाभावयोर्जातिमत्त्वमिति ॥१॥

इमम् वायुपनी नरुयमि

[illegible]

तथापि जन्यत्वे ह त्वं तथा बोध्यम् अथवा तस्मात् जलत्वं न स्यात् तत्र जन्यत्वे हाभावात् तस्य च नित्यस्य च
पयोग्यत्वे फलावश्यंभाव इति यमादिति चेन्न जन्यत्वे रजनकता वच्छेदकात् जन्यजलत्वजातेः तद्वत्त्व
रजनकता वच्छेदकतया नित्यजलत्वजाति सिद्धः शुक्लरूपमेव जलस्येति दर्शयति तु मुक्तम् वर्णमुक्ता इति
न तु शुक्लरूपवत्त्वं लक्षणम् अथवा नेमित्तिक इव त्ववदहति इत्यत्र साक्षाद्याप्यजातिमत्त्वं त्रिभाष्ये
तैत्तिरीयसमा नाधिकरणरूपवदहति इत्यत्र साक्षाद्याप्यजातिमत्त्वं वा तदर्थः स्वस्य र्गविधि जलस्य म
धुरावरसः शीत एव स्य र्गः तित्तवदहति मधुरवदहति इत्यत्र साक्षाद्याप्यजातिमत्त्वं वा तदर्थः

नीलजलवद्वेदकपाः पृथिवीत्वजातेरभावात् जलेनीलरूपासम्भवात् कालिन्दीजलेनीलत्वप्रतीतिस्त्वा
अयोपादिः अतएवविप्रतीतिवित्तेषधवलिमोपलब्धिः अथजलेमाधुर्यकिं मानंनहिप्रत्यक्षं तदोपि
रसःस्तत्रानुभूतः चनारिके रजलादौमाधुर्यमुपलभ्यतएवेतिवाच्यम् तस्याअयोपादि-
पृथिवीत्वमायध्या-
तेनस्त्वमायायं वसितघोरप्रसावारणायाभास्वरशुक्लेतररूपीसमानाधिकरणेति जलत्वसम्भवात्तदुपलब्धिः ॥ केशविकारभट्ट

[illegible]

न्याय

जंवीरकरवीरललादौला ~~...~~ म्लादिता ५ नद्योरला
दिमत्वमनिष्पादितिवेन। दरीतक्या दिनकृणस्यजनरसव्यंजकत्वात् नवहरीतक्यामेः जलोष्ण
संयोगादसांतरोत्पत्तिरितिवाच्यं। कल्पनागौरवात्। एषे वीत्यस्याम्लादिजनकतावच्छेदकत्वाच्चज
लनाम्लादिकं जंवीररसादौलाश्रयोपाधिकी तथा प्रतीतिः। एवं जन्मशीतस्पर्शजनकतावच्छेदकं
जन्मजनत्वं। तदवच्छिन्नजनकतावच्छेदकं जलत्वं बोध्यं। धृष्टवंदनादौतुशैत्योपलब्धिश्चंदनांतर्व
र्तिशीततरसालिजस्य। तेजःसंयोगाज्जलेउष्मप्रतीतिरोपाधिकी सुदृढवतत्रपाकासंभवात् स्नेह
स्तत्र प्रवत्वंतुसांसिद्धिकपुद्गाहृतं। धृतादावपितदंतर्वर्तिजजस्येवस्नेहः। जलस्यस्नेहसमवाधि
कारणत्वात्। तेनजलएवस्नेह इतिमंतव्यं। सांसिद्धिकं प्रवत्वं प्रवत्वं जातिविशेषः प्रत्यक्षसि
द्धः। तदवच्छिन्नजनकतावच्छेदकमपितदेवेतिभावः। तैलादावपिजजस्येव प्रवत्वं स्नेहप्रकर्षे
णचतुहानुकूल्यमितिबद्धते। नित्यतादिप्रथमवैक्तितुदेहमसोनिजं धृष्टिर्वाहतेत्यर्थः। तथाहि।
जजंघिविधं। नित्यमनित्यं च। परमाणुरूपं नित्यं। द्वाणुकादिसर्वमनित्यमवयवसम्भवेतंच। अनित्य
मपित्रिविधं। शरीरेंद्रियविषयनेदात्। एषिवीतोयोविशेषस्तमाह। किंत्विति अयोनिजमेवेत्य
र्थः। जलीयंशरीरमयोनिजंवरुणजोवै, २, सिद्धं। इन्द्रियंरसनं। जलीयमित्यर्थः। तथाहि। रसनंज
लीयंगंधाद्यव्यंजकत्वेसतिरसात्प्रियंजकत्वात्। सत्कुरसात्प्रियंजकोदकवत्। वयूपनीतशीतना
मवदा। रसनेंद्रियसन्निकर्षेव्यनिवारवारणायाप्रवत्वं देयं। विषयंदर्शयति। सिंधुहिमादिर्विष

॥ ननु
विष्टष्ट
पक्षे
यं जन्म
हेतुत्वं
इति ॥
त्व

20. 2

तो ज
नदन्य

तिष्ठपुनर्वैजासमवधौ पात्यनयस्यावोधा रूपहोनिः निःसामान्यनगर्भलक्षणविशेषेषुवाद्यतरुपाचिरादस्यजातिमत्त्वे रूपस्यसतोव्यावर्तकत्वहानिः तत्रजातिः तत्रजातिस्वीकारतपज

गुणानि रूपानि चरे इव कर्मिन्ने सामान्यवति
कारणानां कारणाकाराणां किंचिदुपलब्धिनां च
रूपानां तत्त्वानुमाने गुणत्वजातीयानाम् ३=

तमोभाव एव तेन किंन स्यादिति तु
न सम्यक् उच्यते यथा सारं रूपं बुद्धे
रुपपत्तेरिति स च तत्वात् शक्यं
पदम् १=

क

तस्माद्यो ८ प्रकीर्तते ज्ञः सामान्या
भाव एव तेन किंन स्यादिति तु
न सम्यक् उच्यते यथा सारं रूपं बुद्धे
रुपपत्तेरिति स च तत्वात् शक्यं
पदम् १=

वैश्व क तेजो भावेनोपपत्तौ द्रव्यान्तरकृत्यत्वात् अत्रान्या यत्वात् ॥ रूपवत्ता प्रतीतिस्तु भ्रम
रूपा ॥ कर्म प्रतीतिरपि आलोकापसारणे पाधिकी भावैव ॥ तमसो निरिक्तत्वेऽनन्ताव
पवादिकल्पना गौरवं स्यात् ॥ सुवर्णस्य यथा तेजस्य नृर्भावस्तथा वक्ष्यते ॥ अथ गुण
रूपं रसोगन्धस्पर्शः परम् ॥ ३ ॥ स्पृशः संख्या परिमितिः एव कंच ततः परम् ॥ संयो
गश्च विभागश्च परत्वे चा परत्वकम् ॥ ४ ॥ बुद्धिः सुखं दुःखमिच्छा द्वेषो यत्नो गुरुत्व
कम् ॥ इव त्वं स्नेह संस्कारा वृष्टं शृष्ट एव च ॥ ५ ॥ एते गुणश्चतुर्विंशति संख्याकाः क
णादेन कण्डतश्च शृष्टेन च दर्शिताः ॥ तत्र गुणत्वजातिसिद्धिरप्येव च ॥ कर्माणि विभजते ॥ ३
त्वे पणं तथा पक्षे पणमाकुञ्चनं तथा ॥ प्रसारणं च गमनं कर्माण्येतानि पञ्च च ॥ कर्मत्व
जातिस्तु प्रत्यक्षसिद्धा ॥ एवमुक्ते पणत्वादिकमपि ॥ ननु भ्रम एव दिकमपि पृथक् कर्मधिकतया ऊक्तो
नोक्तमतश्चाह ॥ भ्रम एव च संसृज नोर्द्धत्वनमेव ॥ तिर्यगमनमप्यत्र गमनादेव वा सते ॥ सामान्यं निरूपयति ॥
सामान्यं दिविधं प्रोक्तं परं चा परमेव च ॥ तल्लक्षणं नु नित्यत्वे सत्पनेकसमवेतत्वम् ॥ अनेकस
मवेतत्वं संयोगादीनामप्यस्ति अत उक्तं ॥ नित्यत्वे सतीति ॥ नित्यत्वे सतिसमवेतत्वं गगनप
रिमाणदीनामप्यस्य त उक्तमने केति ॥ नित्यत्वे सत्पनेकवृत्तित्वमप्यन्ताभावेप्यस्ति अतो व
निसामान्यं विहाय समवेतेत्युक्तम् ॥ एकमात्रव्यक्तिवृत्तिस्तु न जातिः ॥ तथा चोक्तम् ॥ व्यक्तेरभेद
जातिवैधर्मेकं नित्यत्वं नित्यव्यक्तिवृत्तिवृत्तित्वं घटत्वं कलशत्वादीनां जातीनां भेदे वस्तुतस्तत्त्वव्यक्तिवृत्तित्वं स्वभिन्नजातिसमनियतत्वमिति यावत् तच्च
संकरश्च परस्परान्यताभावसमाधिकरणयोरैकत्र समावेशः तदुभयं तदन्तरद्वयं जातिः भूतत्वे विहाय मनसि प्रवृत्तमानस्य मूर्तत्वस्य मूर्तत्वे विहाय गगने वर्त
मानस्य च पृथिव्यादि चतुष्टये सत्त्वात् विनवस्था तु जातिजातिमत्त्वं यद्यपि निखिलजातिवैधर्मे जात्यां गीकारे तदे जाते न वैजात्या नृमेकव्यक्तित्वात् यापि निनिखिलजातिवैधर्मे जात्यां तदे जा
तिपु पुनर्वैजात्यमेव मये कीदृशं नवस्था बोध्या रूपो निः निः सामान्यं नृगर्भलक्षणं विभुत्वा यत्तत्त्वादिशेषस्य जातिमत्त्वं रूपस्य सतोऽवर्तकत्वानिः तत्र जातिः तत्र जातिस्वीकारे तथैवाह
सामान्या अथ यस्यां तात्पर्येण भेदसाधकत्वनिर्णयः ॥ अथैवः प्रति योगितां तत्परसम्बन्धेन समवायाभावः समवायाभावो जातिमत्त्व इति १= ॥=

लनाकारानुगतप्रत्यय
वेद्या १=

धर्मयो

व्यक्तिरिति एकवक्तिकत्वे गगनता
धर्ममेवेति धर्ममिति यावत्
स्य च पृथिव्यादि चतुष्टये सत्त्वात् विनवस्था तु जातिजातिमत्त्वं यद्यपि निखिलजातिवैधर्मे जात्यां गीकारे तदे जाते न वैजात्या नृमेकव्यक्तित्वात् यापि निनिखिलजातिवैधर्मे जात्यां तदे जा
तिपु पुनर्वैजात्यमेव मये कीदृशं नवस्था बोध्या रूपो निः निः सामान्यं नृगर्भलक्षणं विभुत्वा यत्तत्त्वादिशेषस्य जातिमत्त्वं रूपस्य सतोऽवर्तकत्वानिः तत्र जातिः तत्र जातिस्वीकारे तथैवाह
सामान्या अथ यस्यां तात्पर्येण भेदसाधकत्वनिर्णयः ॥ अथैवः प्रति योगितां तत्परसम्बन्धेन समवायाभावः समवायाभावो जातिमत्त्व इति १= ॥=

किरणवत्त्वम् १=

न्या०मु०

३

तुल्यत्वं सङ्गोऽयं न वस्तिः ॥ २ ॥ पदानि रसं न्योजातिवाधकसङ्ग्रहः ॥ १ ॥ इत्यादित्रिकवृत्तितु
 सत्तापरतयोच्यते ॥ परमिन्नातुयाजातिः सैवापरतयोच्यते ॥ इत्यादित्रिकजातिस्तु परापर
 तयोच्यते ॥ १ ॥ परत्वमधिकदेशवृत्तित्वमपरत्वमल्पदेशवृत्तित्वम् ॥ सकलजात्यपेक्षया अधि
 कदेशवृत्तित्वात्सत्तायाः परत्वम् ॥ तदपेक्षया चान्यासां तातीनामपरत्वम् ॥ व्यापकत्वात्परापि
 स्याद्याप्यत्वादपरापि च ॥ अथि वीत्वायपेक्षया व्यापकत्वादधिकदेशवृत्तित्वात्परत्वम् ॥ सत्ता
 पेक्षया व्याप्यत्वादल्पदेशवृत्तित्वाद्भवत्त्वात् परत्वम् ॥ विशेषेति रूपयति ॥ अत्रो नित्यद्वय
 वृत्तिर्विशेषः परिकीर्तितः ॥ १ ॥ अत्रेऽवसानेवर्त्ततेत्यः यदपेक्षया विशेषेनास्तीत्यर्थः ॥ द्व
 टादीनां द्वाणुकपर्यन्तानां तत्तदवयवभेदात्परस्परभेदः परमाण्वनां परस्परभेदकोविशे
 षएव ॥ सत्तु सत्तएव व्यावृत्तः ॥ तेन तत्र विशेषात्तरापेक्षानास्तीति भावः ॥ समवायंदर्शयति ॥
 घटादीनां कपालादौ द्वयोपगुणकर्मणोः ॥ तेषु जाते असंबन्धः समवायः प्रकीर्तितः
 ॥ १ ॥ अवयवावयविनोर्जातिव्यतिरेकगुणितोः क्रियाक्रियावतोर्नित्यद्वयविशेषयोः
 संबन्धः समवायः ॥ समवायसंबन्धित्वसंबन्धत्वं ॥ तस्य माणंतु यथा ॥ गुणक्रियादिविशिष्टबुद्धि
 विशेषणविशेष्यसंबन्धविषया ॥ विशिष्टबुद्धित्वात् ॥ दण्डपुरुषविशिष्टबुद्धिवत् ॥ रत्यनुमाने
 न संयोगादिबाधात्समवायसंबन्धसिद्धिः ॥ ननु रूपसंबन्धेन सिद्धसाधनमपीत्तरं वा

द्रव्योरेव संयोग इति नियमात्
 अवयवसंयोगसंबन्धेन पदत्वा
 न्निर्वाच्यते ॥ तदा तस्य सम्बन्धे
 न तेन ते हेतुत्वात् कार्यताव
 छेदकसंबन्धविषया समवा
 यसिद्धिः ॥ ननु समवायस्या
 ने सत्त्वं ॥ १ ॥ सम्बन्धनिवेष्टक
 तत्ता च यत्समवेतकार्यमुत्पा
 नस्यात् न च यत्सम्बन्धकार्य
 स्ति न वाच्यम् कपालसम्ब
 यिकारणत्वे प्रसंगात् १ = ॥ १ = ॥

अयुतसिद्धयोः स्वरूपसंबन्ध
 तत्त्वदत्तपरस्परविशेषः १ = ॥ १ = ॥

५ ति ५ २

वैशिष्ट्यस्य तत्र सत्ता
त. ५

॥ अनन्तस्वरूपाणां संबन्धत्वकल्पने गौरवात् ॥ लाघवादेकसमवायसिद्धिः ॥ न च समवायस्यै
कत्वे वा यौ रूपवत्त्वबुद्धिसङ्गः ॥ तत्र रूपसमवायसत्त्वेऽपि रूपाभावात् ॥ न चैवमभावस्यापि
वैशिष्ट्यसंबन्धान्तरं सिद्धेदिति वाच्यम् ॥ तस्य नित्यत्वे भूतत्वे ह्यनय नानन्तरमपि ह्यन
भाव बुद्धिप्रसंगात् ॥ ह्येताभावस्य तत्र सत्त्वात् ॥ तस्य नित्यत्वात् ॥ अन्यथा देशान्तरेऽपि ह्येता
भावप्रतीतिर्न स्यात् ॥ वैशिष्ट्यस्य कल्पने तत्रैव गौरवम् ॥ मम तु ह्येताकरत्नतादृशायां
श्यामरूपस्य नष्टत्वात् तदज्ञाबुद्धिः ॥ वैशिष्ट्यस्यानित्यत्वे त्वनन्तवैशिष्ट्यकल्पने तत्रैव गौर
वम् ॥ इत्थं च तत्र तत्कालीनतत्तद्गतलादिकं तत्र दभावा नां संबन्धः ॥ अभावं विभजते ॥ अभाव
स्तु द्विधा संसर्गयोऽप्यभावभेदतः ॥ अजावत्त्वं द्रव्यादिषट्कान्योन्याभावभेदादित्यर्थः ॥ अन्यो
न्याभावस्यैव विधत्ता तद्विभागभावात् संसर्गाभावं विभजते ॥ प्रागभावस्तथा ध्वंसोऽप्यन्या
भाव उच्यते ॥ १२ ॥ एवं चैविध्यमापन्नः संसर्गाभाव उच्यते ॥ संसर्गाभावत्वमन्योन्याभावमिन्नाभाव
त्वम् ॥ अन्योन्याभावत्वं तादात्म्यसंबन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वम् ॥ विनाशभावत्वं प्रा
गभावत्वम् ॥ जन्माजावत्त्वं ध्वंसत्वम् ॥ नित्यसंसर्गाभावत्वमन्याभावत्वम् ॥ यत्र तु भूतलादौ ह्य
टादिकमपसारितं पुनरानीते च तत्र ह्यटकालस्य संबन्धाच्चटकत्वादत्यन्ताभावस्य नित्यत्वेऽपि ह्य
टकाले न ह्येतात्पन्नाभाववदितिः तत्रोत्पादविनाशशाली चतुर्थोऽयमभाव इति केचित् अत्र ध्वं

वत्त्वं
संसर्गोति संसर्गा
भावान्योन्याभा
वः ॥ १५

न्या० मु०
४

सप्रामाण्यधिकरणेनात्यन्ताभाव इति प्राचीनमतम् ॥ प्रामाण्यदेरको नास्ति रक्तघटे प्रामाण्यमो ना
स्ति तिथीः प्रामाण्यं संवाच्यमाह ते ॥ न तु नदत्यन्ताभावम् ॥ तयो विरोधात् ॥ न च स्तुतत्र विरो
धे सापेक्षभावात् ॥ धेसादिकालावच्छेदेनात्यन्ताभावो वर्तत इत्याहुः ॥ न च स्तुतभावा नो अधिकर
णत्वं कल्पेनाद्यवादिति चेन्न ॥ अनन्ताधिकरणत्वं कल्पकत्वं नापेक्षयातिरिक्तकल्पनाया
एव लक्ष्यं यत्नात् ॥ एवञ्चाधारधेयभावोऽप्युपपद्यते ॥ एवं वा तच्छृङ्गान्धुरसायुभावानां प्रत्य
क्षत्वमुपपद्यते ॥ अन्यथा तत्र अधिकरणं तत्र दिन्द्रियाग्राह्यत्वात् प्रत्यक्षत्वं स्यात् ॥ तेन ज्ञा
नविशेषकालविशेषात्मत्वमभावस्येति प्रत्युक्तं अप्रत्यक्षत्वापत्तेः ॥ इदानीं पदार्थानां साधर्म्य
वैधर्म्येव कृतं प्रक्रमे ॥ सत्त्वानामपि साधर्म्यं त्रैयत्वादिकमुच्यते ॥ १३ ॥ समानो धर्मो येषां ते स
धर्मीणः तेषां भावः साधर्म्यं समानो धर्म इति फलितोर्थः ॥ एवं विरुद्धो धर्मो येषां ते विरुद्धध
र्मीणः तेषां भावो वैधर्म्यं विरुद्धो धर्म इति फलितोर्थः ॥ ते यत्वं ज्ञानविषयता ॥ सा च सर्वत्रै
वास्ति ईश्वरज्ञानविषयता वा वैधर्म्यं न ज्ञानविषयता ॥ एतमपि धेयत्वप्रमेयत्वादिकं बोध्य
म् ॥ इच्छादयः पञ्चभावा अनेके समवायिनः ॥ इच्छादयः कर्म सामान्यविशेषाणां साध
र्म्यमनेकत्वं समवायित्वं ॥ यद्यप्येतावन्तत्वेनास्ति तथाप्यनेकत्वे सति भावत्वम्
तथा चानेकभाव इति प

सम३
४

शब्दप्रत्यक्षे श्रोत्रावच्छिन्नसमवायः ~~अत्र सर्वत्र प्रत्यक्षं लौकिकं~~
 प्रत्यक्षं तत्रावाप्यप्रत्यक्षे श्रोत्रावच्छिन्नसमवेतसमवायः अत्र सर्वत्र प्रत्यक्षं लौकिकं
 ग्राह्यं ब्रह्ममाणमलौकिकं प्रत्यक्षं इन्द्रियसंयोगादिविनापि जायते एवमात्मप्रत्यक्षे म
 नः संयोगः आत्मसमवेतमानसप्रत्यक्षे मनः संयुक्तसमवायः कारणं आत्मसमवे
 तसमवेतमानसप्रत्यक्षे मनः संयुक्तसमवेतसमवायः आत्मप्रत्यक्षे समः वा ~~प्र~~
 प्रत्यक्षे चेंद्रियसंयुक्तविशेषणताहेतुः वैशेषिकमते तु समवायो नै प्रत्यक्षः अत्र यद्यपि विशे
 षणतानानाविधा तस्या हि नूतलादौ घटाद्यभावः संयुक्तविशेषणतया तत्र गृह्यते संख्या
 दोरूपाद्यभावः संयुक्तसमवेतविशेषणतया संख्यात्वादोरूपाद्यभावः संयुक्तसमवे
 तसमवेतविशेषणतया शब्दाभावः केवलं श्रोत्रावच्छिन्नविशेषणतया कादौ रवत्वा
 दभावः श्रोत्रावच्छिन्नसमवेतविशेषणतया एवं कत्वादोरवत्वाद्यभावः श्रोत्रावच्छिन्न
 समवेतसमवेतविशेषणतया एवं कत्वावच्छिन्नाभावो रवत्वाभावादिविशेषणविशेषणत
 वेत

संवेधप्रत्यक्षे
 यावता प्रयत्न
 सद्यस्महेतु
 त्वादिति नाव

एवं कत्वादोरवत्वा
 दभावः श्रोत्रा
 वच्छिन्नसमवेत
 विशेषणतया

न्यायमुक्तावली

२१

४ आरोप

या घटाभावादौ घटादभावाः संयुक्तविशेषणविशेषणतया एव सत्यदृष्टं तथा
 पिविशेषणतात्वेनेव सागपते अन्वयाद्योदाहृत्या सति शिति प्राचां प्रवादो व्याहृत्येते
 ति यदि स्यादुपलभ्येते ते वं यत्र प्रसज्यते। प्रत्यक्षं समवायस्य विशेषणतया भवेत् अभा
 वप्रत्यक्षे योग्यानुपलब्धिः कारणं तथा हि भूतत्वादौ घटादिज्ञाने घटाभावादिकं तज्जायते
 तेनाभावापलंने प्रतियोग्युपलंभाभावः कारणं तत्र योग्यताप्यपेक्षिता सा च प्रतियोगि
 सत्त्वप्रसंजनप्रसंजितप्रतियोगिकत्वरूपा तदर्थं प्रतियोगितोद्योदाहरेः सत्त्वप्रसंज्याप्र
 संजितउपलब्धिरूपः प्रतियोगीयस्य सत्त्वपलंभाभावोऽभावप्रत्यक्षेहेतुः तथा हि यत्रालोकसं
 योगादिकं वर्तते तत्र यद्यत्र घटः स्यात्तर्ह्युपलभ्येतेत्यापादयितुं शक्यते तत्र घटाभावादिसत्य
 दृष्टं न वेति श्रंथं ~~तत्र यद्यत्र घटः स्यात्तर्ह्युपलभ्येतेत्यापादयितुं शक्यते~~
 कारेतुत्यापादयितुं शक्यते तेन घटाभावादेरंधकारे चाक्षप्रत्यक्षं न स्पर्शानुपपत्त्यं न च
 नवत्येव आलोकसंवेधविनापि स्पर्शानुपपत्त्यस्य पादयितुं शक्यत्वात् गुरुत्वादिकं तु य

आरोपेन

रामः २१